

Sissejuhatus infotehnoloogiasse

Programmeerimiskeeled

Ülevaade loengust

- Meeldetuletus eelmistest loengutest: protsessor ja assembler ja andmestruktuurid
- Kompileerimine vs interpreteerimine
- Programmeerimiskeelte suur pilt
- Populaarsused
- Keelte põhiideed ja näited
- Kiirused

Meie näiteprogramm: summeerime arve 1 N

```
int main(int argc, char **argv) {  
  
    int n=10;  
    int i,sum=0;  
  
    printf("Tere!\n");  
  
    for(i=0; i<=n; i=i+1)  
        sum = sum + i;  
  
    printf("summa on %d\n",sum);  
}
```

Sumto ja Intel 386, 486, Pentium, ...

- 386 on vähe registreid, argument saadetakse hariliku mälu kaudu. Resultaat saadetakse registris %edx.

_sumto:

```
    pushl %ebp                ; Loome ''framepointer''-i
    movl  %esp,%ebp          ;
    movl  8(%ebp),%ecx        ; Võta n.
    xorl  %eax,%eax           ; sum = 0
    xorl  %edx,%edx           ; i = 0
    cmpl  %ecx,%eax           ; Kui i>n ...
    jg    L3                  ; ... mine L3
    .align 2
L5:   addl  %edx,%eax          ; sum = sum + i
      incl  %edx               ; i = i+1
      cmpl  %ecx,%edx          ; Kui i<=n ...
      jle   L5                 ; ... mine L5
L3:   leave                ; Taasta ebp.
      ret                     ; Valmis!
```

Sumto ja ARM

- ARMil on 16 registrit r0, ..., r15, kuid osa neist on eritähendusega (näiteks, r15 on program counter)

entry

sumto:

mov r1, #0 ; sum = 0

mov r2, #0 ; i = 0

ldr r3, N ; r3=N

loop:

cmp r3, r2 ; eeldame r3=N

bgt finish ; kui n>i, mine finish

add r2, r2, #1 ; i = i + 1

add r1, r1, r2 ; sum = sum + i

B loop ; uus tsükkel

finish:

end

N DCD #1000 ; mälupea N algväärtusega

Uurime C kompilaatorit

- Võtame eelmise 0 ... N summa näite C keeles ja vaatame, mida kompilaator teeb.

Programmeerimiskeeled on inimeste jaoks!

- **Arvuti** ei saa programmeerimiskeelest midagi aru. Talle on vaja masinkoodi.
- Programmeerimiskeeled on selleks, et **inimestel** oleks lihtsam programme kirjutada ja nendest pärast aru saada.

Kõrgkeeled

- **Automatiseerivad ja lihtsustavad** hulga “harilikke” protseduure, mida assembleris programmeerides vaja
- Ei anna assembleriga analoogilist kontrolli masina üle
- Kõrgkeeled on erineva abstraktsusastmega:
 - Masinalähedane ja ebamugav: Fortran, C (portaabel assembler)
 - Abstraktsem ja mugavam: Lisp, Ada, ML, Java, Python,
- **Peale programmeerimiskeelte on veel hulk muid keeli:**
 - Päringukeeled (SQL, RDQL,)
 - Kujunduskeeled (HTML, PS, ...)
 - Spetsifitseerimiskeeled (loogikakeeled, UML,)
 -

Kompileeritava programmi valmimine

Olgu meil (näiteks C keeles) failid main.c ja swap.c
Teeme gcc main.c swap.c -o minuprogramm

Kompilaator (näiteks gcc) teeb järjest mitut eri asja:

■ **Kompileerimine**

- Kompilaator teeb neist assemblerikeelsed ajutised failid
- Kompilaator teeb assemblerfailidest masinkood+sümbolinfo failid

■ **Linkimine**

- Linkur otsib kokku vajalikud olemasolevad failid osa sümbolinfo seostamiseks päris koodi-viidetega

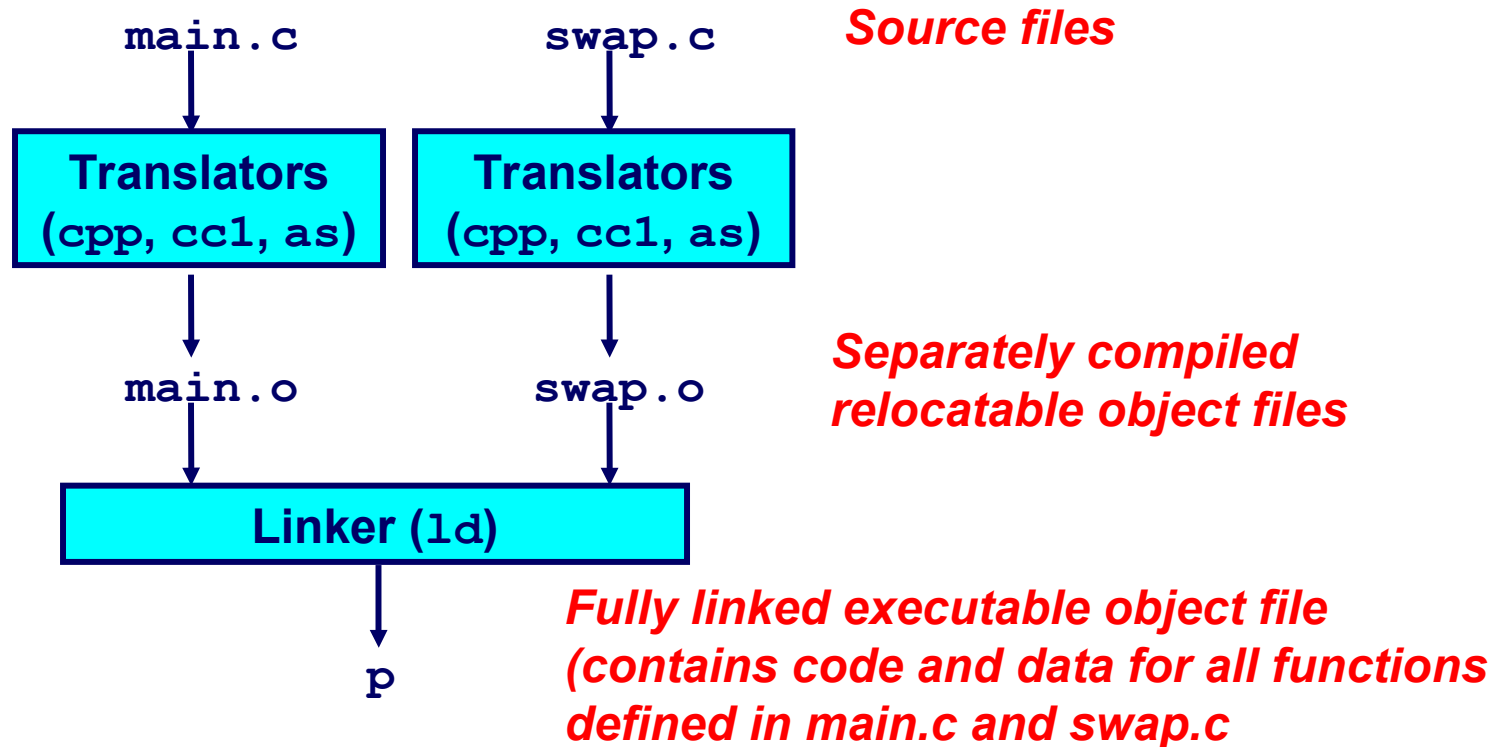
Käivitame saadud programmifaili minuprogramm:

- Opsüsteemi **loader** otsib lisaks vajalikud olemasolevad failid osa sümbolinfo seostamiseks päris koodi-viidetega
- Saadud kogum paigutatakse mälli, tehakse opsüsteemi infoblokk tema jaoks (protsess) ja kogum käivitatakse

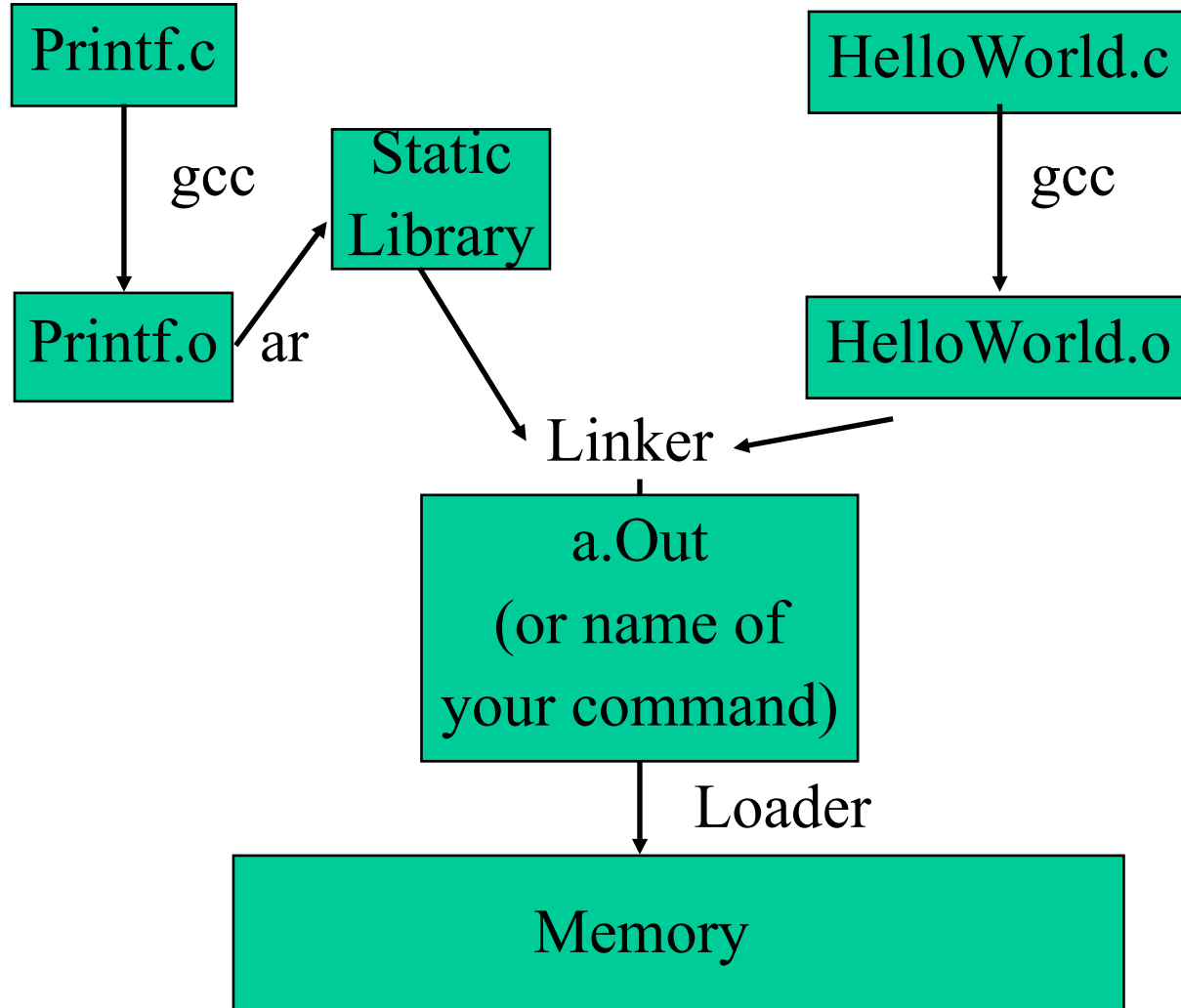
(CMU Bryant & Hallaron course) Static Linking

Programs are translated and linked using a *compiler driver*:

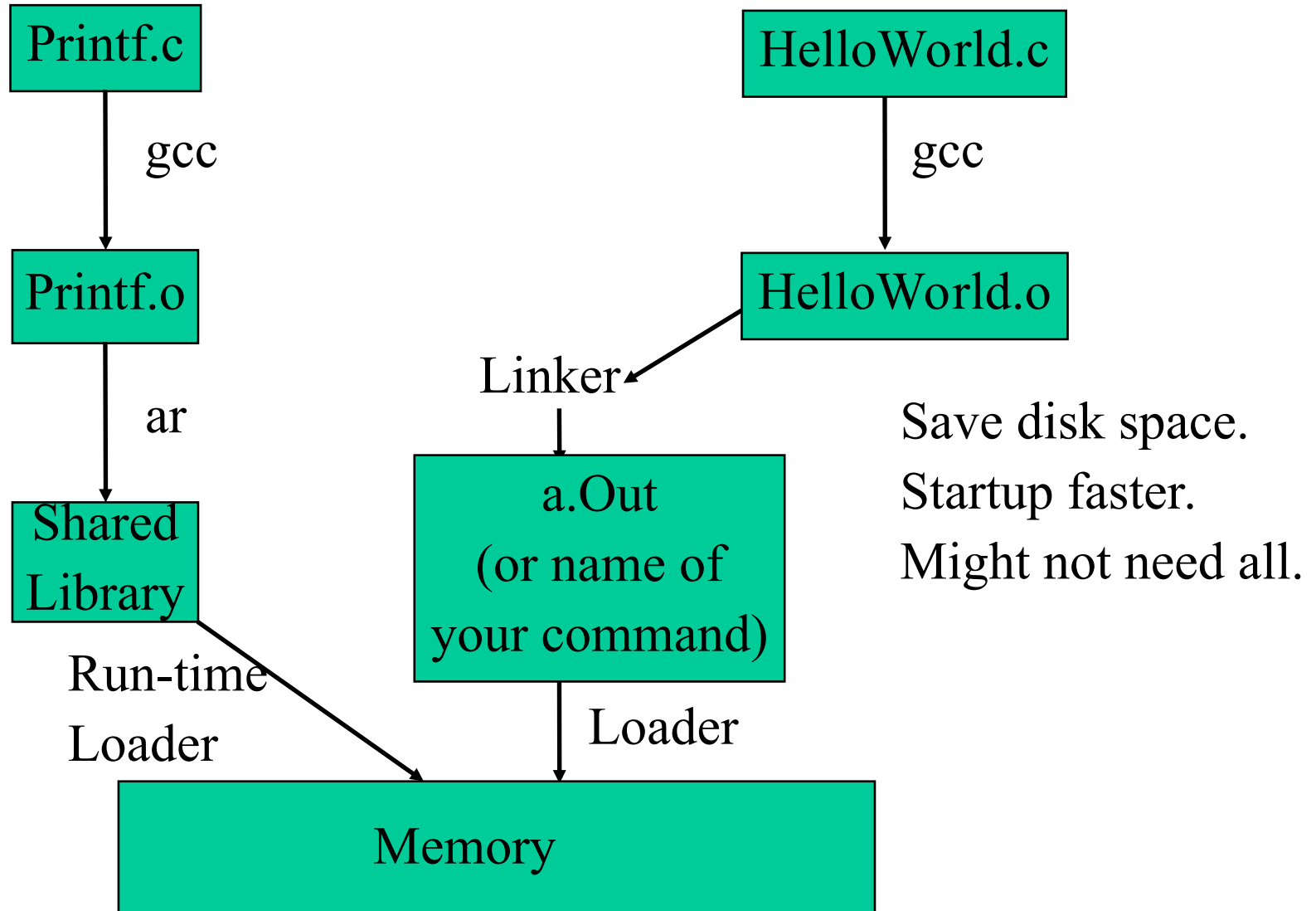
- `unix> gcc -O2 -g -o p main.c swap.c`
- `unix> ./p`

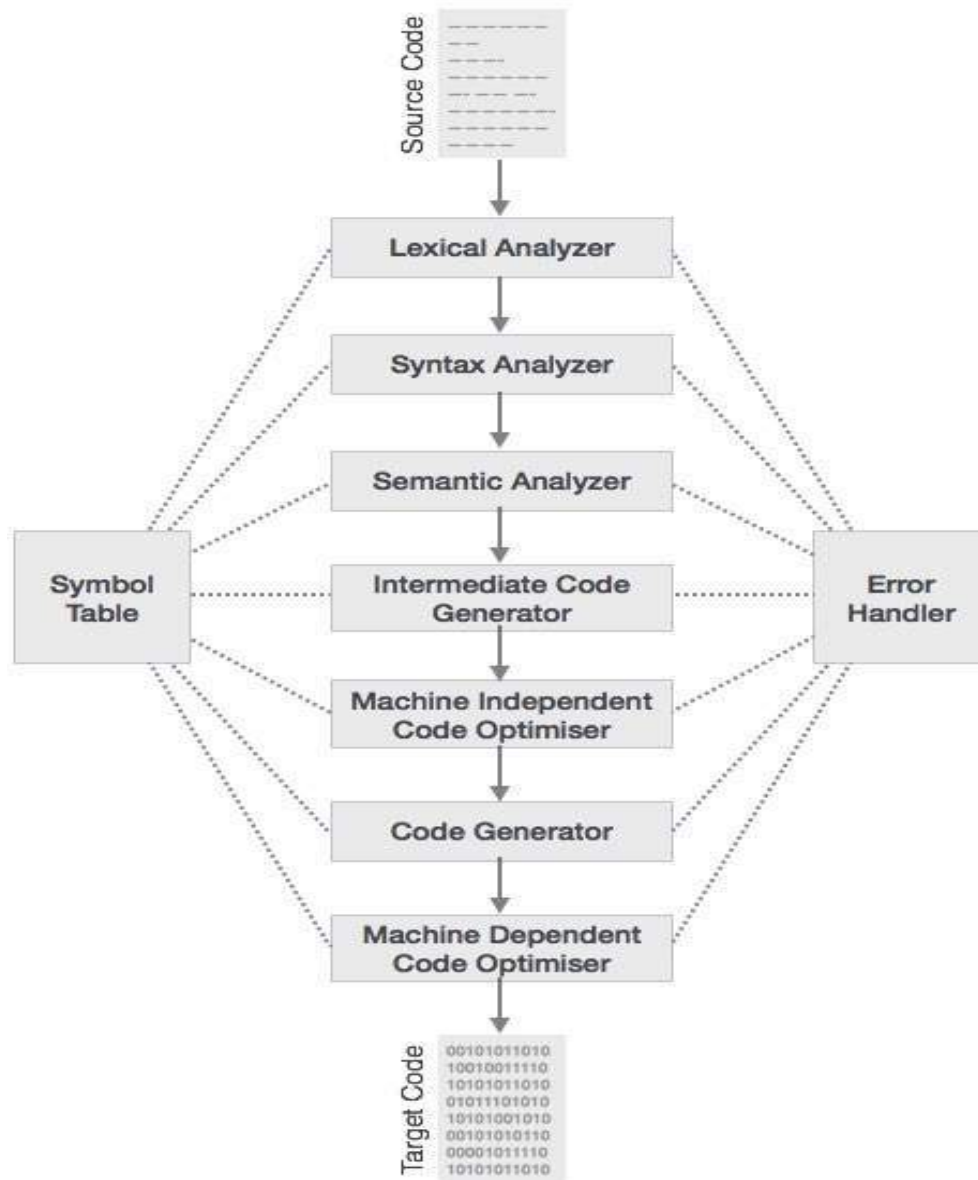
(CMU B&H ..) Static Linking and Loading

(CMU B&H ..) Run-time Linking/Loading

Kompileerimise faasid

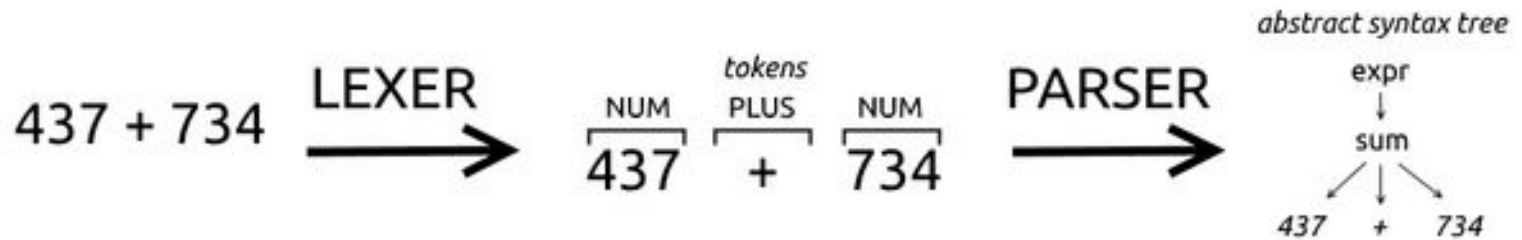
Parser ehk süntaksianalüüs: näitesisend

Olgu meil programmijupp

```
while b ≠ 0
  if a > b
    a := a - b
  else
    b := b - a
return a
```

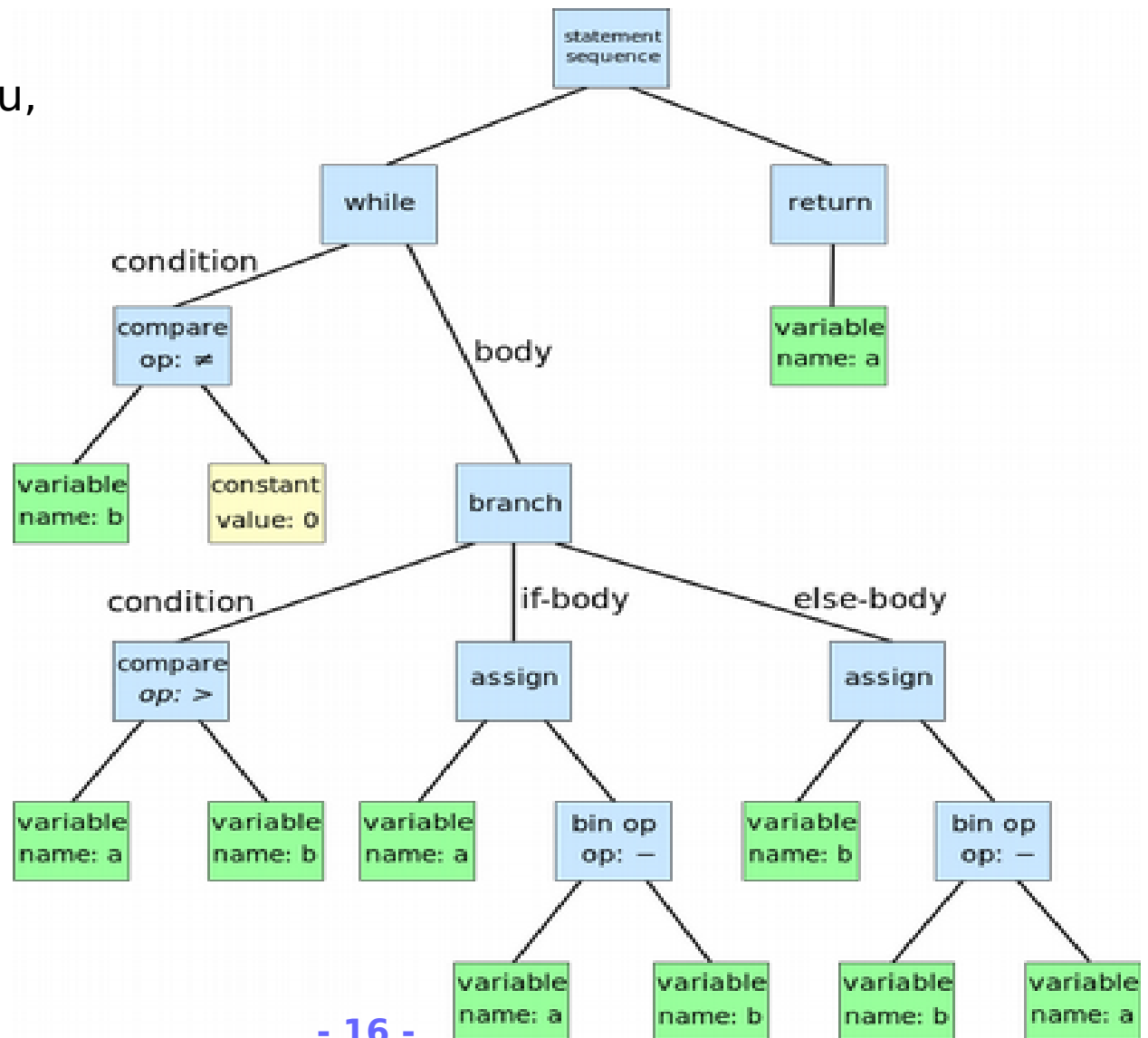
Parser ehk süntaksianalüüs

Lexer jagab teksti "sõnadeks" ja parser ehitab neist puu.

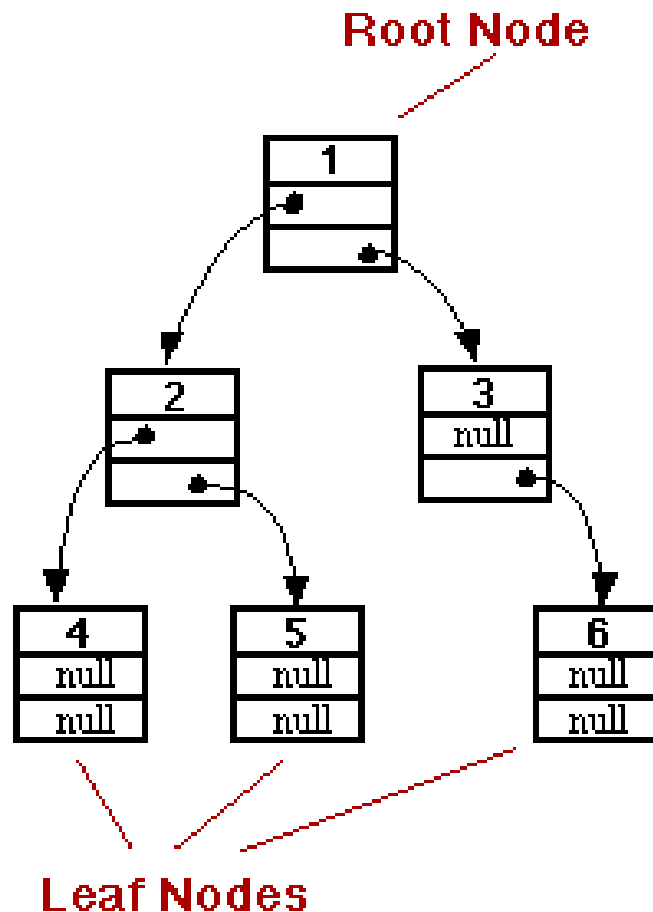
Parser ehk süntaksianalüüs: süntaksipuu

Parser ehitab
mällu süntaksipuu,
mida siis edasi
töödeldakse

Meeldetuletus: puud mälus

Siin näitepuus koosneb iga element väärtusest ja kahest mäluaadressist. Null tähistab aadressi 0, mida normaalselt aadressina ei kasutata.

Kuidas keeles X kirjutatud programmi täidetakse?

Kaks põhivarianti keeles X programmi täitmiseks.

- **Kompileerimine:** masinkoodis programm nimega kompilaator teisendab keeles X programmi masinkoodfailiks Y. Seejärel täidetakse saadud masinkoodis programm Y. Näited: C, Fortran, Go.
- **Interpreteerimine:** masinkoodis programm nimega interpretaator loeb sisse X keeles faili, teisendab ta nõ pseudo-assembleriks / vahekoodiks ja asub seda vahekoodi varianti rida-realt täitma. Näited: Python, PHP, Perl, vanemad Javascripti mootorid jne.

NB!

- Programmi interpreteerimine on ca 10-200 korda aeglasem, kui kompileeritud koodi täitmine.
- Põhimõtteliselt saaks igas keeles kirjutatud programme nii interpreteeritult täita kui kompileerida.
- Praktikas eelistatakse vahel interpreteerimist, vahel kompileerimist.

Vahekood Pythoni näitel

Olgu meil väike näiteprogramm

```
a, b = 1, 0
if a or b:
    print "Hello", a
```

Vahekood Pythoni näitel

Vahekood kommentaaridega

```
code 6404005c02005a00005a0100650000700700016501006f0d00016402004765000047486e01000164030053
1      0 LOAD_CONST                4 ((1, 0))
      3 UNPACK_SEQUENCE            2
      6 STORE_NAME                 0 (a)
      9 STORE_NAME                 1 (b)

2     12 LOAD_NAME                 0 (a)
     15 JUMP_IF_TRUE              7 (to 25)
     18 POP_TOP
     19 LOAD_NAME                 1 (b)
     22 JUMP_IF_FALSE            13 (to 38)
>> 25 POP_TOP

3     26 LOAD_CONST                2 ('Hello')
     29 PRINT_ITEM
     30 LOAD_NAME                 0 (a)
     33 PRINT_ITEM
     34 PRINT_NEWLINE
     35 JUMP_FORWARD              1 (to 39)
>> 38 POP_TOP
>> 39 LOAD_CONST                3 (None)
    42 RETURN_VALUE
```

Kuidas programmi täidetakse?

Interpreteerimise kompromissvariandid:

- Kompilaator kompileerib X faili **vahekoodiks** Y, seejärel interpreteeritakse vahekoodi Y (Python, Java).
- Interpretaator interpreteerib vahekoodi Y, kuid **kompileerib töö ajal osa Y-st masinkoodiks**, mida seejärel täidab (Java, C#, Firefox'i Javascript) nn just-in-time compilation ehk **JIT**.
- Chrome V8 Javascript kompileerib algul kogu programmi masinkoodiks kiire kompilaatoriga, seejärel kompileerib töö käigus selgunud kriitilised kohad aeglasema optimeeriva kompilaatoriga, mis annab kiiremini töötava tulemuse.

Programming and description languages

- **Programming languages**, in the familiar sense:

Fortran, C, Java, C#, Python, Javascript etc.

- **Description languages** (i.e. not for programming):

Text layout: html

Html layout nuances: css

Database query tasks: SQL

Data representation: XML, json, csv

... etc

Description language examples

Json: for data representation

```
{“name”: “John Smith”, “age”: 35,  
  “address”: {“city”: “Tallinn”, “street”: “Mere”}}
```

Html: for text layout

```
<h1>Pealkiri</h1><p>üks <b>bold sõna</b></p>
```

SQL: for database queries

```
select name, age from persons where age>18;
```

Miks nii palju keeli?

- Eri valdkondade / eesmärkide jaoks ei ole ühte ideaalset keelt
- Programmeerijate eelistused on erinevad
- Vaata ka DSL (domain specific language):

https://en.wikipedia.org/wiki/Domain-specific_language

Programmeerimiskeelte kolm põhi-erinevusteemat

- **Süntaks** (kuidas kirjutatakse näiteks **if .. then .. else** ühes või teises keeles)
- **Semantika** ehk tähendus (mida õigesti kirjutatud programm tegelikult siis teeb)
- **Teegid (libraries)** (millised **valmisprogrammijupid** on selle keele jaoks kergesti kättesaadavad või kohe kaasa pandud)

Tüüpilised asjad igas normaalses keeles

■ Primitiivsed andmetüübid:

- int, char etc (näiteks: 1 ja -3 on int-id, 'c' ja 'a' on char-id)
- string (näiteks "aaa123bb")
- massiiv (näiteks `a[1]=2; a[2]=20; a[3]=15; y=2; x=a[y] + a[1]+3;`)

■ Avaldised:

- näiteks `x = (y*2) - (5+x);`

■ Elementaarsed juhtkonstruktsioonid:

- valik: `if ... then ... else`
- tsükel: `while(x<10) x=x+1;`

■ Funktsioonid:

- defineerime: `int kuup(int x) { return x * x * x }`
- kasutame: `x = kuup(1+kuup(3))+kuup(y);`
- kasutame rekursiivselt:
`int fact(int x) { if (x<=0) return 1; else return x*(fact(x-1)); }`

Lisavõimalused eri keeltes

- Kiired bitioperatsioonid, otsepöördumine mälu kallale: C
- Keerulisemad andmetüübid: listid, hash tabelid jne: Lisp, Python, Javascript
- Erikonstruktsioonid stringitöötluks: Perl, PHP
- Objektid: C++, Java, C#, Python, Lisp
- Moodulid (enamasti ühendatud objektidega): C++, Java, C#
- Veatöötluks konstruktsioonid (exceptions): Python, Java, C#
- Prahikoristus: kasutamata andmed visatakse välja (Java, Python, Lisp, ...)
- Sisse-ehitatud tugi paralleelprogrammide jaoks: Java, C#
- Reaalaja-erivahendid: Ada
- “Templates” (programm tulemuse sees): PHP, JSP, Pym
- Uute programmide konstrueerimine töö käigus: Lisp, Scheme, Javascript
- Loogikareeglid: Prolog
- “laisk” viis funktsioone arvutada: Miranda, Hope, Haskell
- Pattern matching (viis funktsioone defineerida): ML, Haskell
- **jne...**

■ FORTRAN

```
      INTEGER FUNCTION sumto(n)
      isum = 0
      DO i 10 = 0,n
      isum = isum + i
10  CONTINUE
      sumto = isum
      RETURN
      END
```

COBOL: summeeri arve 0...n

■ COBOL

PROCEDURE SUMTO USING N, Answer.

Begin.

PERFORM VARYING LoopCount FROM 0 BY 1

UNTIL LoopCount GREATER THAN N

MULTIPLY Answer BY LoopCount GIVING Answer.

END-PERFORM.

EXIT PROGRAM.

LISP: summeeri arve 0...n

■ LISP

```
(defun sumto (n)
  (if (= 0 n)
      0
      (+ n (sumto (n 1))) ))
```

Sumto ja C

■ C (ja C++ ja Java ja C#)

```
int sumto(int n) {  
    int i, sum = 0;  
    for(i=0; i<=n; i=i+1)  
        sum = sum + i;  
    return sum;  
}
```

Sumto ja Modula-2

■ Modula-2

```
PROCEDURE sumto (n:INTEGER) :INTEGER;  
VAR sum,i:INTEGER;  
BEGIN  
    sum:=0;  
    FOR i:=0 TO n DO  
        sum:=sum+i  
    END;  
    RETURN sum  
END sumto;
```


Sumto ja Modula-2

■ Modula-2

```
PROCEDURE sumto (n:INTEGER) :INTEGER;  
VAR sum,i:INTEGER;  
BEGIN  
    sum:=0;  
    FOR i:=0 TO n DO  
        sum:=sum+i  
    END;  
    RETURN sum  
END sumto;
```

Sumto ja Ada

■ Ada

```
function sumto(n: in INTEGER) return INTEGER is
    sum : INTEGER := 0;
begin
    for i in 0..n loop
        sum := sum + i;
    end loop;
return sum;
```

Sumto ja Python

■ Python

```
def sumto(n):  
    sum=0  
    for i in range(n+1):  
        sum=sum+i  
    return sum
```

Pythoni vahekood: keerukamat lisalugemist

[https://nedbatchelder.com/blog/200804/
the_structure_of_pyc_files.html](https://nedbatchelder.com/blog/200804/the_structure_of_pyc_files.html)

<http://infohost.nmt.edu/tcc/soft/python/doc/lib/bytecodes.html>

<https://www.python.org/dev/peps/pep-0339/>

<https://arxiv.org/pdf/1306.6047v2.pdf>